

Karolina Muzyczka

Uniwersytet Humanistycznospołeczny SWPS

e-mail: k_muzyczka@wp.pl

Ograniczenie skutków niepełnosprawności przez likwidację barier architektonicznych

STRESZCZENIE

Osoby niepełnosprawne mogą napotkać jeszcze wiele barier, zarówno tych architektonicznych, jak i społecznych, które utrudniają im normalne funkcjonowanie. Osoby niepełnosprawne poruszające się na wózkach inwalidzkich nadal napotykać wiele trudności, podobnie dzieje się w przypadku osób niewidomych czy niesłyszących. Dla wielu z nich każdy dzień jest nie lada wyzwaniem, przed którym muszą stanąć, aby móc normalnie funkcjonować oraz włączać się aktywnie w nurt normalnego życia. Bardzo często zdarza się, że owe bariery stanowią przyczynę braku aktywnego uczestnictwa osób niepełnosprawnych w życiu publicznym, korzystania przez nich z przysługującym ich praw, a nawet braku jakichkolwiek wyjść, m.in. na spotkania ze znajomymi. Osoby niepełnosprawne często zniechęcone ciągłymi utrudnieniami wycofują się z życia, większość swojego czasu spędzając w domu. Dla osób sprawnych czynności dnia codziennego są błahostką, natomiast dla osób niepełnosprawnych mogą być ogromnym problemem. Napotykanie na co dzień przeszkody w postaci utrudnień, m.in. architektonicznych, dezorganizują oraz hamują osobom niepełnosprawnym dojście do samodzielności czy rozpoczęcie satysfakcjonującego życia.

Słowa kluczowe: bariery architektoniczne, niepełnosprawni, polityka społeczna, budownictwo dla wszystkich, użyteczność publiczna.

Wstęp

Przestrzeń publiczna centralizuje życie lokalnych społeczności. Zwiększa ona szanse na integrację i rozwój więzi społecznych. Dla osób niepełnosprawnych przestrzenią przyjazną jest środowisko pozbawione barier architektonicznych i gwarantujące bezpieczne poruszanie się. W projektowaniu przestrzeni publicznych podstawową zasadą jest jej pełna dostępność, bez względu na rodzaj niepełnosprawności, ograniczenia mobilności czy percepcji. Na jakość przestrzeni wpływa wiele elementów, np. sposób jej zagospodarowania, w tym rodzaj zastosowanych urządzeń, elementy małej architektury, oświetlenie. Często projektanci i władze samorządowe nie zauważają powyższej zasady, projektując przestrzeń pełną barier architektonicznych, ograniczając tym samym możliwości wykorzystania potencjału osób niepełnosprawnych i starszych. Wynika to z braku świadomości potrzeb osób niepełnosprawnych

i wiedzy, jak należy projektować przyjazną przestrzeń publiczną. Uwzględnia się potrzeby jednej grupy osób niepełnosprawnych, pomijając potrzeby innych, np. poprzez obniżanie krawężników na całej szerokości przejścia dla pieszych. Dla osób poruszających się na wózkach inwalidzkich jest to ułatwienie, ale dla osób niewidomych przy braku specjalnych płytek z wypustkami staje się utrudnieniem w samodzielnym poruszaniu się. Podobnie rzecz się ma ze ścieżkami rowerowymi wytyczanymi bezpośrednio na chodnikach. Gdy pas ruchu pieszych nie ma szerokości minimum 2 m i czytelnej granicy między ścieżką rowerową a ciągiem pieszym, może to spowodować niekontrolowane wejście osoby niewidomej lub innych pieszych pod nadjeżdżający rower.

W związku z tym należy poddać ocenie, czy usuwanie przeszkód architektonicznych ograniczających dostęp osób niepełnosprawnych do możliwości korzystania z miejsc, obiektów budowlanych i lokali, dróg, chodników i dojeżdżalnych dla osób niepełnosprawnych jest właściwie realizowane przez samorządy lokalne.

Preferencje polityki społecznej dla osób niepełnosprawnych

W polskim prawie w treści art. 30, 32 i 69 ustawy z dnia 2 kwietnia 1997 r. Konstytucji RP¹ jest unormowany pełnoprawny dostęp do środowiska przestrzennego i ograniczenie wykluczenia społecznego. Konstytucja RP zwięźle i w sposób jednoznaczny określa prawa niepełnosprawnych. W 1997 r. w Sejmie przyjęto Kartę Praw Osób Niepełnosprawnych, która jasno podkreśla, że osoby niepełnosprawne „mają prawo do niezależnego, samodzielnego i aktywnego życia oraz nie mogą podlegać dyskryminacji”². Prawo polskie ogranicza się do pojęcia likwidacji barier w dostępie do przestrzeni i budynków, wdrażając projektowanie przyjazne czy tzw. projektowanie włączające, którego celem jest kształtowanie przestrzeni tak, aby umożliwić pełnoprawne uczestnictwo osób niepełnosprawnych w życiu społecznym.

Podczas Europejskiego Kongresu na Rzecz Osób Niepełnosprawnych, który odbył się w dniach 20–24 marca 2002 r. w Madrycie, przyjęto dokument nazwany *Deklaracją madrycką*³. Tym samym wyraźnie określono priorytety polityki społecznej z udziałem osób niepełnosprawnych. W preambule tego dokumentu zaznaczono, że niepełnosprawność to kwestia praw człowieka. Osobom niepełnosprawnym przysługują takie same prawa jak wszystkim innym obywatelom. Głosi ona, iż wszystkie istoty ludzkie są równe, wolne pod względem godności i wolności oraz praw. Aby osiągnąć ten cel, wszystkie społeczeństwa powinny szanować odmienność w swoich społecznościach oraz starać się zapewnić osobom niepełnosprawnym prawa człowieka oraz prawa cywilne, polityczne, społeczne, ekonomiczne i kulturowe.

Komitet Ministrów Rady Europy przyjął w dniu 5 kwietnia 2006 r. Plan Działań Rady Europy w celu promocji praw i pełnego uczestnictwa osób niepełnosprawnych w społeczeństwie i podnoszenia jakości życia osób niepełnosprawnych w Europie na lata 2006–2015 r.⁴ Państwa europejskie, podpisując powyższy plan, przyjęły, że do 2015 r. dostosują swoją

¹ Ustawa z dnia 2 kwietnia 1997 r. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej, t.j. Dz. U. z 1997 r. Nr 78, poz. 483).

² Karta Praw Osób Niepełnosprawnych z dnia 1 sierpnia 1997 r. – § 1 (M.P. z 1997 r. Nr 50, poz. 475).

³ The Madrid Declaration „Nondiscrimination plus positive action results in social inclusion”, Europejski Kongres na rzecz Osób Niepełnosprawnych, Madryt 20–24 marca 2002 r., <http://www.niepełnosprawni.pl/ledge/x/1878>, dostęp: 2.02.2017 r.

⁴ M. Wysocki, *Dostępna przestrzeń publiczna. Samorząd równych szans*, Kraków 2009, s. 16.

przestrzeni do potrzeb osób niepełnosprawnych. Do najbardziej znanych deklaracji należało zobowiązanie władz Sztokholmu stanowiące, że miasto będzie pierwszą europejską stolicą w pełni dostępną dla osób niepełnosprawnych. Wraz z nią deklarację złożył Londyn, który zapewnił, że na olimpiadę w 2012 r. będzie w pełni dostępny dla osób niepełnosprawnych.

Oprócz deklaracji na rzecz osób niepełnosprawnych, poszczególne miasta uchwały budżet na likwidację barier architektonicznych i realizację inwestycji poprawiających dostępność przestrzenną. Środki te gwarantowały realizację zadań w ramach dostosowania przestrzeni publicznej⁵.

Przeciwdziałaniu wykluczeniu społecznemu poświęcona była rezolucja Organizacji Narodów Zjednoczonych (dalej: ONZ) z 1993 r. „Standardowe Zasady Wyrównywania Szans Osób Niepełnosprawnych” (ang. *The Standard Rules on the Equalization of Opportunities for Persons with Disabilities*)⁶, która wskazuje na konieczność opracowania kierunków polityki państw wobec osób niepełnosprawnych. Standardowe Zasady ONZ, choć nie są prawnie wiążące, to stały się podstawowym dokumentem, prawem zwyczajowym, wykorzystywanym przy tworzeniu polityk wielu organizacji, państw i władz lokalnych w kwestii niepełnosprawności. Zasady odnoszą się do podstawowych działań, jakie powinny podjąć władze na różnych szczeblach zarządzania w celu poprawy życia i aktywności osób niepełnosprawnych. Głównym założeniem Standardowych Zasad jest równość szans jako podstawowe prawo człowieka. Standardowe Zasady składają się z 22 zasad 15, które formułują wytyczne w zakresie polityki dotyczącej niepełnosprawności oraz propozycje konkretnych działań. Określono w nich zasady dotyczące odpowiedzialności, podejmowania działań i współpracy oraz wskazano obszary o decydującym znaczeniu dla jakości życia i osiągnięcia pełnego uczestnictwa i równości. Jako pierwsza wymieniona jest w dokumencie zasada mówiąca o konieczności budzenia świadomości w społeczeństwie na temat potrzeb, praw, mocnych stron osób niepełnosprawnych oraz ich możliwości wkładu w życie społeczne. Jest to ważne przesłanie skierowane do decydentów kształtujących lokalną politykę społeczną, aby w swoich działaniach propagowały idee integracji, zrozumienia potrzeb i praw osób niepełnosprawnych i były odpowiedzialne za kształtowanie przestrzeni publicznej. Podstawową zasadą odnoszącą się do przestrzeni publicznej jest zasada 5, mówiąca o dostępności, która brzmi: „Państwa (organizacje, władze lokalne) powinny zdawać sobie sprawę z ogromnego znaczenia problemu dostępności w procesie wyrównywania szans we wszystkich sferach życia społecznego. Wobec osób dotkniętych jakąkolwiek formą niepełnosprawności Państwa powinny:

1. inicjować programy działania zmierzające do udostępnienia im środowiska fizycznego;
2. wprowadzić rozwiązania ułatwiające dostęp do informacji i środków komunikacji międzyludzkiej”.

Wartościową inicjatywą bazującą na Standardowych Zasadach było przyjęcie *Deklaracji barcelońskiej* przez 56 przedstawicieli miast europejskich podczas Konferencji „Miasto i niepełnosprawni” w 1995 r. Do dzisiaj Deklarację podpisało już ponad 400 miast. Celem

⁵ Ibidem, s. 19.

⁶ Rezolucja Organizacji Narodów Zjednoczonych nr 37/53 z dnia 3 grudnia 1982 r. Standardowe Zasady ONZ (Standardowe Zasady Wyrównywania Szans Osób Niepełnosprawnych, Rezolucja Organizacji Narodów Zjednoczonych nr 48/96 z dnia 20 grudnia 1993 r.). Należy zauważyć, że osoby z niepełnosprawnością potrzebują niekiedy więcej wsparcia ze strony społeczeństwa, by móc osiągnąć te same cele w swoim życiu, co osoby w pełni sprawne. W związku z tym wsparcie osób niepełnosprawnych nie powinno być odbierane jako przywilej, ale jako przysługujące człowiekowi prawo.

Deklaracji barcelońskiej jest zachęcenie władz lokalnych do wdrażania w lokalnym prawodawstwie przepisów dotyczących integracji osób niepełnosprawnych w społeczeństwie. Projekt ten stwarza okazję do tworzenia polityki rozwoju miejscowości przez przedstawicieli władz lokalnych w porozumieniu z organizacjami osób niepełnosprawnych. Konwencja o Prawach Osób Niepełnosprawnych (*Convention on the Rights of Persons with Disabilities*) jest jednym z ostatnich i chyba najważniejszych dokumentów międzynarodowych, które gwarantują równość praw i szans niepełnosprawnych⁷. Konwencja podkreśla znaczenie projektowania uniwersalnego i konieczność wprowadzenia przez poszczególne państwa standaryzacji rozwiązań przestrzennych, które zapewniłyby dostępność dla wszystkich użytkowników. W art. 2 Konwencji pojęcie to zdefiniowano jako stosowanie rozwiązań, które są użyteczne dla wszystkich ludzi w jak największym zakresie, bez potrzeby wprowadzania adaptacji lub specjalistycznych zmian, np. konieczności budowania podjazdów czy ramp w nowo budowanych budynkach. W zapisach Konwencji pojawia się definicja komunikacji, która oznacza: „języki, tekst wyświetlany, pismo Braille’a, komunikację dotykową, duży druk, dostępne multimedia, jak również środki przekazu: pisane, słuchowe, wyrażane prostym i zrozumiałym językiem, czytane przez lektora oraz wspomagające i alternatywne sposoby komunikacji, środki i formaty, łącznie z dostępną technologią informacyjną i komunikacyjną”. Konwencja podkreśla znaczenie informacji w rozszerzaniu dostępności do przestrzeni publicznej, która ma służyć lepszemu pozyskiwaniu informacji, w tym informacji o przestrzeni osobom o ograniczonej percepcji. Dzięki rozwojowi technologii informatycznych zwiększa się możliwość pozyskiwania informacji, szczególnie przez osoby niewidome i słabo widzące. Informacja jest integralną częścią dostępności, a informacja o przestrzeni może zwiększyć zakres dostępności. Należy dążyć więc do tworzenia informacji o obiektach i przestrzeniach już dostosowanych do potrzeb osób niepełnosprawnych, aby mogły one z nich korzystać w sposób niezależny. Dostosowanie całej przestrzeni publicznej do potrzeb osób niepełnosprawnych to długotrwały i kosztowny proces, dlatego warto zadbać o informację o zakresie dostępności poszczególnych usług, budynków i przestrzeni. Promocja dostępnych obiektów może być przykładem dla innych zarządców i inwestorów i budować pozytywny wizerunek instytucji, firmy, organizacji jako odpowiedzialnej społecznie. W niektórych miastach są już organizowane konkursy na obiekt dostępny, jako promocja idei obiektu przyjaznego osobom niepełnosprawnym, choć trzeba podkreślić, że nie zawsze wybierane są obiekty, które spełniają wymogi pełnej dostępności przestrzennej. Przekaz informacji wymaga wprowadzenia standardów, aby można było w sposób jednoznaczny określać dostępność obiektów dla różnych grup osób niepełnosprawnych. Niestety niektóre firmy podają na wyrost informacje o swojej dostępności. Jednolitość standardów jest bardzo istotna, szczególnie gdy chodzi o dostępność obiektów turystycznych. Wielu niepełnosprawnych zwraca uwagę na to, że często informacje turystyczne o dostępności hoteli i pensjonatów nie są adekwatne do rzeczywistości. Rzetelna informacja turystyczna staje się ważna z uwagi na zwiększającą się mobilność osób niepełnosprawnych, wynikającą z jednej

⁷ Konwencja o Prawach Osób Niepełnosprawnych, Rezolucja Organizacji Narodów Zjednoczonych nr 61/106 z dnia 13 grudnia 2006 r. oraz Komitet Ministrów Rady Europy przyjął w dniu 5 kwietnia 2006 r. „Plan Działań Rady Europy w celu promocji praw i pełnego uczestnictwa osób niepełnosprawnych w społeczeństwie: podnoszenie jakości życia osób niepełnosprawnych w Europie na lata 2006–2015” – Zalecenie nr Rec (2006)5 Komitetu Ministrów dla państw członkowskich, Plan działań Rady Europy w celu promocji praw i pełnego uczestnictwa osób niepełnosprawnych w społeczeństwie: podnoszenie jakości życia osób niepełnosprawnych w Europie 2006–2015 z dnia 5 kwietnia 2006 r.

strony z większej zamożności tych osób, a z drugiej z rozwoju turystyki światowej i globalizacji gospodarki. Osoby niepełnosprawne oczekują więc rzetelnych, zweryfikowanych informacji, co ma gwarantować im bezpieczeństwo i niezależność w podróżowaniu. Władze samorządowe, wspierając gospodarkę turystyczną regionu, powinny zadbać o wypracowanie odpowiednich standardów dla przestrzeni publicznych, komunikacji oraz przekazu informacji, aby w ten sposób mobilizować osoby niepełnosprawne do korzystania z ich oferty turystycznej. Takie działanie może przysporzyć realnych korzyści finansowych lokalnym społecznościom, zważywszy, że przestrzeń przyjazna osobom niepełnosprawnym jest również atrakcyjna dla innych, np. seniorów i rodzin z małymi dziećmi⁸.

Ograniczenie barier architektonicznych dla potrzeb osób niepełnosprawnych

Odpowiedzialność za jakość przestrzeni spoczywa na samorządzie lokalnym, który ma narzędzia w postaci uchwalania miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego czy kontroli wydawania pozwoleń na budowę. Samorząd lokalny może regulacjami prawnymi ograniczyć powstawanie nowych barier poprzez odpowiednie regulacje w umowach na dzierżawę przestrzeni i wynajmu obiektów usługowych. Sam może ustanowić odpowiednie standardy przestrzenne w swoich miejscowościach⁹. Polska jako jedno z czterech państw Unii Europejskiej nie wypracowała pełnego zakresu standardowych rozwiązań, które uwzględniałyby wszystkie potrzeby osób z różnymi rodzajami niepełnosprawności. Choć Plan Działań Rady Europy zaleca ich tworzenie, to Polska nie wypracowała pełnych standardów dostępności, które obowiązywałyby na terenie całego kraju. Miasta, które poważnie traktują sprawę dostępności, same wydają odpowiednie zarządzenia i standardy. Niestety grozi to tym, że proponowane rozwiązania nie będą spójne na obszarze całego kraju. W gestii samorządu lokalnego mieści się dbałość o współpracę z organizacjami osób niepełnosprawnych i wykorzystanie ich potencjału do realizacji dostępności przestrzeni publicznych. Konsultacje z organizacjami osób niepełnosprawnych powinny odbywać się od samego początku tworzenia planu polityki na rzecz osób niepełnosprawnych, aby już na samym początku procesu decyzyjnego czy inwestycji uwzględnić wszystkie potrzeby osób zagrożonych wykluczeniem społecznym. Plan ten oprócz pomocy materialnej powinien określać szczegółowe zadania w zakresie dostosowania przestrzeni publicznych. W tym celu każdy z samorządów powinien zadbać o:

1. Podniesienie świadomości o możliwościach i potrzebach osób z niepełnosprawnością, aby maksymalnie wykorzystać ich potencjał społeczny.
2. Wykonanie planów dostępności, opartych na audycie przestrzeni i dostępu do usług, przy ścisłej współpracy z organizacjami osób niepełnosprawnych oraz specjalistami z zakresu projektowania uniwersalnego.
3. Monitorowanie i ocenę działań na każdym szczeblu decyzyjnym w obrębie admini-

⁸ Konwencja o Prawach Osób Niepełnosprawnych, Rezolucja Organizacji Narodów Zjednoczonych nr 61/106..., op. cit.

⁹ Rzecznik Praw Obywatelskich, *Dostępność infrastruktury publicznej dla osób z niepełnosprawnością. Analiza i zalecenia* [w:] *Zasada Równego Traktowania. Prawo i praktyka*, Warszawa 2011, s. 19.

stracji publicznej oraz podmiotów usług powszechnych¹⁰.

Strategie rozwoju samorządów lokalnych powinny obejmować zwiększenie świadomości mieszkańców i inwestorów działających w przestrzeni publicznej oraz podnosić ich wiedzę na temat potrzeb osób niepełnosprawnych i zasad projektowania dla wszystkich. Propagowanie tej wiedzy powinno objąć wszystkie osoby decyzyjne oraz pracowników urzędów i działających na rynku lokalnym projektantów i wykonawców. Czasami można zaobserwować, że obiekty, urządzenia czy wyposażenie przestrzeni publicznej nie spełniają do końca zadania, do którego zostały przeznaczone. Niekiedy nowe inwestycje mają na celu poprawę dostępności przestrzeni, ale w wyniku braku konsekwencji dostępność ta jest iluzoryczna. Często wynika to jedynie z niefrasobliwości zarządzających przestrzenią lub braku elementarnej wiedzy na temat potrzeb osób niepełnosprawnych, stąd też w działaniach na rzecz poprawy dostępności przestrzeni publicznej ważne są konsultacje z organizacjami osób niepełnosprawnych lub specjalistami z zakresu projektowania uniwersalnego. W wielu miastach europejskich powołuje się osoby ekspertów dostępności (ang. *access officer*) lub specjalne jednostki organizacyjne, które zajmują się sprawdzaniem projektów pod kątem dostępności. Wskazanie błędów na początku inwestycji pozwala na ograniczenie późniejszych działań adaptacyjnych inwestycji już zrealizowanych. Podczas realizowanych od 2004 r. w województwie pomorskim warsztatów „Miasta bez barier”, w których biorą udział studenci Wydziału Architektury Politechniki Gdańskiej oraz osoby niepełnosprawne – mieszkańcy pomorskich miast, wypracowano listę zaleceń dla samorządów lokalnych w celu poprawy dostępności przestrzeni publicznych. Są one na tyle uniwersalne, że warto je szerzej rozpropagować. Aby zwiększyć skuteczność dostosowywania przestrzeni publicznych, samorzady lokalne powinny podjąć m.in. następujące działania:

- uświadomienie służbom odpowiadającym za dostępność obiektów publicznych konieczności uwzględnienia potrzeb wszystkich grup niepełnosprawnych, w tym potrzeby likwidacji barier przestrzennych dla osób z ograniczoną mobilnością,
- zapewnienie pełnej dostępności we wszystkich obiektach użyteczności publicznej, urzędach, placówkach kultury, obiektach oświatowych, obiektach służby zdrowia, lokalach gastronomicznych, ze szczególnym uwzględnieniem obiektów, których właścicielem jest samorząd lokalny i Skarb Państwa,
- zaplanowanie analizy dostępności przestrzeni publicznych na terenie całej miejscowości i przygotowanie przez jednostki samorządowe optymalizacji prowadzenia remontów i modernizacji budynków, które uwzględnią likwidację barier w celu rozszerzenia listy obiektów o pełnej dostępności dla osób niepełnosprawnych,
- prowadzenie wnikliwej oceny zatwierdzanych projektów architektonicznych odnośnie dostosowania do potrzeb osób niepełnosprawnych, z uwzględnieniem rozwiązań przeciwdziałających dyskryminacji w dostępie do obiektu oraz konsekwentna kontrola obiektów przy odbiorach technicznych,
- wprowadzanie mechanizmów prawnych systemu ulg dla właścicieli i zarządców budynków oraz lokali użytkowych za przeprowadzenie inwestycji mających na celu zapewnienie pełnej dostępności dla osób niepełnosprawnych,
- wprowadzenie przepisów prawnych o konieczności zapewnienia dostępności dla osób niepełnosprawnych w umowach: na dzierżawę lokali użytkowych, w zezwoleniach

¹⁰ M. Wysocki, *Dostępna przestrzeń...*, s. 19.

na działalność handlową w miejscach publicznych, w umowach na dotację imprez ogólnodostępnych pokrywanych ze środków publicznych i konsekwentna kontrola zapisów w tych umowach w czasie ich obowiązywania,

- stałe szkolenia w zakresie projektowania uniwersalnego służb odpowiadających za dostępność przestrzeni publicznej,
- ujednoczenie systemu oznakowania pionowego i poziomego przestrzeni miejskiej dla różnych grup niepełnosprawności, wypracowanie a następnie wdrożenie standardów projektowych w zakresie projektowania przyjaznego w ścisłej współpracy z lokalnymi organizacjami osób niepełnosprawnych,
- stworzenie systemu ewidencji przestrzennej miejsc dostępnych dla osób niepełnosprawnych (tzw. mapy dostępności) oraz ich promocja jako miejsc przyjaznych osobom niepełnosprawnym¹¹.

Wiele osób niepełnosprawnych uzależnia swoją aktywność od tego, czy mogą swobodnie poruszać się po budynku lub przemieszczać z miejsca na miejsce w mieście. Dlatego ogólna dostępność przestrzeni miejskiej jest niezwykle ważnym czynnikiem. Środowisko miejskie powinno być dostępne i przyjazne, to znaczy powinno być wyposażone w dostępne środki transportu publicznego, parkingi, wysepki przystankowe, niskie krawężniki, przejścia dla pieszych czy sygnalizację dźwiękową przy światłach.

Działania mające na celu likwidację barier architektonicznych są skierowane do wszystkich osób z uszkodzeniami, dysfunkcją wzroku, ale także ludzi wyłączonych ze względu na wiek i tymczasowy zły stan zdrowia. Wszyscy mieszkańcy miasta, a także turyści i odwiedzający korzystają z poprawy warunków ruchu w mieście, z dostosowanego transportu publicznego i traktów pieszych bez barier, obiektów sportowych oraz poprawy dostępności do budynków użyteczności publicznej.

Ze względu na możliwość występowania różnorodnych schorzeń, rodzajów niepełnosprawności, możliwości motorycznych i ograniczeń psychofizycznych – osoby niepełnosprawne można podzielić na mniej lub bardziej sprawne. Dlatego też nie ma jednego, uniwersalnego i idealnego dla wszystkich sposobu dostosowania budynku do potrzeb osób niepełnosprawnych. Jednak istnieją wytyczne, których zadaniem jest niejako wypośredkować potrzeby osób niepełnosprawnych i umożliwić jak największej ilości takich osób swobodne korzystanie z budynków. Wytyczne te znajdują się w ustawie z dnia 7 lipca 1994 r. Prawo budowlane¹², w której treść art. 5 ust. 1 pkt 4 stwierdza, że obiekt budowlany wraz z związanymi z nim urządzeniami budowlanymi należy, biorąc pod uwagę przewidywany okres użytkowania, projektować i budować w sposób określony w przepisach, w tym techniczno-budowlanych, oraz zgodnie z zasadami wiedzy technicznej, zapewniając niezbędne warunki do korzystania z obiektów użyteczności publicznej i mieszkaniowego budownictwa wielorodzinnego przez osoby niepełnosprawne, w szczególności poruszające się na wózkach inwalidzkich. Ustawa ta nie precyzuje, o jakie wymagania i jakich zakresów niepełnosprawności dotyczy zapewnienie dostępności. Interpretacja tego przepisu odnosi się jedynie do zapewnienia fizycznego dostępu, bez zapewnienia tzw. dostępu równoprawnego. W przepisie tym nie ma wymogu budowania nowych obiektów zgodnie z zasadami uniwersalnego projektowania. W wyniku tak ujętego przepisu powstają obiekty i przestrzenie, które nie spełniają warunków pełnej dostępności, np. platformy montowane przy schodach, z których

¹¹ Ibidem, s. 22.

¹² Dz. U. z 2016, poz. 290.

osobie na wózku trudno samodzielnie korzystać i musi wzywać obsługę do pomocy. Ponadto rozwiązanie w postaci platform schodowych jest czasochłonne i nie mogą z niego skorzystać osoby starsze, osoby z wózkami dziecięcymi czy osoby z ciężkim bagażem. Najlepszym rozwiązaniem byłoby budowanie obiektów w taki sposób, aby nie było konieczności montowania dodatkowych ułatwień. Przyczyną powyższej sytuacji jest niska świadomość potrzeb poszczególnych grup niepełnosprawności i brak standardów rozwiązań szczegółowych, które byłyby umocowane prawnie.

Treść art. 5 ust. 1 pkt 4 Prawa budowlanego jest ujęta w przepisach wykonawczych Rozporządzenia Ministra Infrastruktury z dnia 12 kwietnia 2002 r. w sprawie warunków technicznych, jakim powinny odpowiadać budynki i ich usytuowanie¹³. W art. 3 pkt 1 ustawy Prawo budowlane znajduje się definicja obiektu budowlanego, lecz zamieszczony w tym artykule słowniczek pojęć nie definiuje „obektu użyteczności publicznej” i „obektu mieszkaniowego budownictwa wielorodzinnego”, pozostawiając te pojęcia niedookreślonymi na gruncie tej ustawy. Ustalone w art. 5 ust. 1 pkt 4 Prawa budowlanego wymagania, jakie powinien spełniać obiekt budowlany, są określone w dalszych przepisach ustawy oraz rozporządzeniach wydanych na jej podstawie, szczególnie w przepisach techniczno-budowlanych wydanych na podstawie delegacji zawartych w art. 7 ustawy Prawo budowlane. Zgodnie z art. 7 ust. 1 pkt 1 tej ustawy do przepisów techniczno-budowlanych zalicza się warunki techniczne, jakim powinny odpowiadać obiekty budowlane i ich usytuowanie, uwzględniające wymagania, o których mowa w art. 5 tej ustawy. Artykuł 7 ust. 2 pkt 1 Prawa budowlanego zawiera upoważnienie dla ministra właściwego do spraw budownictwa, lokalnego planowania i zagospodarowania przestrzennego oraz mieszkalnictwa do wydania rozporządzenia określającego warunki, o których mowa w ust. 1 pkt 1 ustawy dla budynków oraz związanych z nimi urządzeń. Rozporządzenie Ministra Infrastruktury z dnia 12 kwietnia 2002 r. w sprawie warunków technicznych, jakim powinny odpowiadać budynki i ich usytuowanie, wydane na podstawie delegacji zawartej w art. 7 ust. 1 pkt 1 i ust. 2 pkt 1 ustawy Prawo budowlane, ustala warunki techniczne, jakim powinny odpowiadać budynki i związane z nimi urządzenia, ich usytuowanie na działce budowlanej oraz zagospodarowanie działek przeznaczonych pod zabudowę, zapewniające spełnienie wymagań art. 5 ustawy Prawo budowlane. Artykuł 3 pkt. 2 tej ustawy precyzuje definicję budynku, stanowiącego kategorię obiektów budowlanych, które są trwale związane z gruntem, wydzielone z przestrzeni za pomocą przegród budowlanych oraz posiadają fundamenty i dach. Rozporządzenie, określając warunki techniczne, jakim powinny odpowiadać budynki i ich usytuowanie, odnosi się do tych obiektów budowlanych, które odpowiadają definicji budynku określonej w art. 3 pkt 2 ustawy Prawo budowlane. Przepisy rozporządzenia w sprawie warunków technicznych, jakim powinny odpowiadać budynki i ich usytuowanie, wprowadziły własną definicję różnego rodzaju budynków, w stosunku do których ustawa nakłada obowiązek dostosowania ich do potrzeb osób niepełnosprawnych. W związku z powyższym w myśl § 3 pkt 6 rozporządzenia pod pojęciem budynku użyteczności publicznej należy rozumieć budynek przeznaczony na potrzeby administracji publicznej, wymiaru sprawiedliwości, kultury, kultu religijnego, oświaty, szkolnictwa wyższego, nauki, wychowania, opieki zdrowotnej, społecznej lub socjalnej, obsługi

¹³ Rozporządzenie Ministra Infrastruktury z dnia 12 kwietnia 2002 r. w sprawie warunków technicznych, jakim powinny odpowiadać budynki i ich usytuowanie, Dz. U. z 2015 r., poz. 1422; Rozporządzenie Ministra Transportu i Gospodarki Morskiej z dnia 2 marca 1999 r. w sprawie warunków technicznych, jakim powinny odpowiadać drogi publiczne i ich usytuowanie, Dz. U. z 2016 r., poz. 124.

bankowej, handlu, gastronomii, usług, w tym usług pocztowych lub telekomunikacyjnych, turystyki, sportu, obsługi pasażerów w transporcie kolejowym, drogowym, lotniczym, morskim lub wodnym śródlądowym, oraz inny budynek przeznaczony do wykonywania podobnych funkcji; za budynek użyteczności publicznej uznaje się także budynek biurowy lub socjalny. Niestety definicja ta nie obejmuje swoim zakresem budynków przeznaczonych do okresowego pobytu ludzi, w tym budynków zakwaterowania na terenie zakładu karnego, aresztu śledczego. Obiekty te, w myśl przepisów rozporządzenia, nie należą tym samym do kategorii obiektów budowlanych, w stosunku do których ustawa nakłada obowiązek dostosowania do potrzeb osób niepełnosprawnych, gdyż zostały wyodrębnione jako oddzielna kategoria budynków zamieszkania zbiorowego. Rozporządzenie to zawiera normy pozwalające na odstępstwo od poszczególnych, konkretnych zapisów nakładających obowiązki związane z przystosowywaniem obiektów do potrzeb osób niepełnosprawnych. W § 16 ust. 1 rozporządzenia wprowadzono zasadę, że do budynków mieszkalnych wielorodzinnych, zamieszkania zbiorowego i użyteczności publicznej powinno być doprowadzone co najmniej jedno dojście zapewniające osobom niepełnosprawnym dostęp do całego budynku lub tych jego części, z których osoby te mogą korzystać. W §16 ust. 2 rozporządzenia wyłączono stosowanie tej zasady w stosunku do budynków na terenach zamkniętych, a także budynków w zakładach karnych czy aresztach śledczych, z wyjątkiem budynków użyteczności publicznej. Analogiczne rozwiązanie przewiduje przepis § 54 rozporządzenia, który w ust. 2 stanowi o konieczności zapewnienia osobom niepełnosprawnym dojazdu z poziomu terenu i dostępu na wszystkie kondygnacje użytkowe w budynku mieszkalnym wielorodzinnym, budynku zamieszkania zbiorowego oraz budynku użyteczności publicznej, wyposażanym w dźwigi. W niskim budynku zamieszkania zbiorowego i budynku użyteczności publicznej, nie wymagającym wyposażenia w dźwigi, należy zainstalować urządzenia techniczne zapewniające osobom niepełnosprawnym dostęp na kondygnacje z pomieszczeniami użytkowymi, z których mogą korzystać. Nie dotyczy to budynków koszarowych, zakwaterowania w zakładach karnych i aresztach śledczych (§ 55 ust. 2 rozporządzenia). Przedmiotowe wyłączenia są konsekwencją niezaliczenia tej kategorii obiektów, tj. budynków przeznaczonych do okresowego pobytu ludzi, w tym budynków zakwaterowania na terenie zakładu karnego, aresztu śledczego, do obiektów zdefiniowanych w rozporządzeniu jako budynki użyteczności publicznej i podlegających wymogom zawartym w art. 5 ust. 1 pkt 4 Prawa budowlanego.

Na szczególną uwagę zasługuje rozpatrzenie konieczności zastosowania przepisów ułatwiających dostęp osobom niepełnosprawnym do lokali usługowych lub handlowych (np. gabinet masażu, usług kosmetycznych, fryzjerskich). W związku z tym, jeżeli lokal usługowy lub handlowy znajduje się w takim budynku, to charakter realizowanych robót budowlanych będzie decydował o tym, czy znajdzie konieczność stosowania wskazań wyżej przytoczonych przepisów. W sytuacji gdy roboty związane z lokalem usługowym będzie można zakwalifikować jako np. przebudowę budynku użyteczności publicznej, a także budynku mieszkalnego wielorodzinnego i budynku zamieszkania zbiorowego, to do zakresu tych robót należy stosować wymogi dotyczące ułatwień w dostępie osób niepełnosprawnych. W przypadku gdy nie będą się pokrywały z jedną z kategorii robót, o których mowa w § 2 ust. 1 rozporządzenia, spełnienie tych wymogów nie jest konieczne.

Inna jest sytuacja w odniesieniu do lokali znajdujących się w budynkach, które nie są zaliczone do budynków użyteczności publicznej, budynków mieszkalnych wielorodzinnych oraz budynków zamieszkania zbiorowego, np. lokale usługowe zlokalizowane w budynkach mieszkalnych. Zgodnie z definicją określoną w art. 3 pkt 2a ustawy Prawo budowlane w odniesieniu do budynków, których nie można uznać za mieszkalne ani użyteczności publicznej,

np. budynek firmy, który nie jest przeznaczony na handel, usługi itp., przepisy rozporządzenia nie przewidują wymogów w zakresie dostępu osób niepełnosprawnych, wymogi takie nie dotyczą również lokali usługowych lub handlowych, które są w takich budynkach zlokalizowane.

Przepisy Prawa budowlanego przewidują dwa przypadki odstępstwa od przepisów techniczno-budowlanych, w tym rozporządzenia w sprawie warunków technicznych, jakim powinny odpowiadać budynki i ich usytuowanie. Pierwszym jest przewidziana w art. 9 ustawy Prawo budowlane kompetencja organu administracji architektoniczno-budowlanej do udzielenia zgody na odstępstwo, po uprzednim uzyskaniu upoważnienia ministra, który ustanowił przepisy techniczno-budowlane. W omawianej sprawie kompetencja ta nie znajdzie jednakże zastosowania, albowiem nie może ona prowadzić – zgodnie z art. 9 ust. 1 ustawy Prawo budowlane – do ograniczenia dostępności dla osób niepełnosprawnych. Inna możliwość odstępstwa od przepisów techniczno-budowlanych została uregulowana w § 2 ust. 2 rozporządzenia w sprawie warunków technicznych, jakim powinny odpowiadać budynki i ich usytuowanie. Stosownie do treści tego przepisu przy nadbudowie, przebudowie i zmianie sposobu użytkowania budynków istniejących lub ich części wymagania, o których mowa w § 1, mogą być spełnione w sposób inny niż podany w rozporządzeniu, stosownie do wskazań ekspertyzy technicznej właściwej jednostki badawczo-rozwojowej albo rzeczoznawcy budowlanego oraz do spraw zabezpieczeń przeciwpożarowych, uzgodnionych z właściwym komendantem wojewódzkim Państwowej Straży Pożarnej lub Państwowym Wojewódzkim Inspektorem Sanitarnym, odpowiednio do przedmiotu tej ekspertyzy. Powyższa regulacja odnosi się z uwagi na brak ograniczeń w tym zakresie również do rozwiązań związanych z dostępnością dla osób niepełnosprawnych. Oczywiście pod warunkiem, że roboty budowlane dotyczą jedynie nadbudowy, przebudowy albo sposobu użytkowania budynku. Jednocześnie należy zaznaczyć, że przepis nie zawiera żadnych wskazówek co do kierunków ewentualnych odstępstw. Należy zatem przyjąć, że decydujące będą w tej kwestii wskazania określonych podmiotów. Naturalnie może to być na przykład rozwiązanie polegające na zainstalowaniu na poziomie przyziemia dostępnej z poziomu chodnika gabloty informacyjnej z oferowanymi do sprzedaży przedmiotami oraz zainstalowanie dzwonka wzywającego personel sklepu (lokalu handlowego), o ile zostanie ono wskazane w ekspertyzie, która musi zostać przygotowana przez jednostkę badawczo-rozwojową albo rzeczoznawcę budowlanego¹⁴.

Ponadto możliwość aktywnego i samodzielnego funkcjonowania osobom niepełnosprawnym mają zagwarantować wymagania, np.:

1. Zagospodarowując działkę budowlaną, należy urządzić, stosownie do jej przeznaczenia i sposobu zabudowy, miejsca postojowe dla samochodów użytkowników stałych i przebywających okresowo, w tym również miejsca postojowe dla samochodów, z których korzystają osoby niepełnosprawne.

2. Stanowiska postojowe dla samochodów osobowych powinny mieć co najmniej szerokość 2,3 m i długość 5 m, przy czym dla samochodów użytkowanych przez osoby niepełnosprawne szerokość stanowiska powinna wynosić co najmniej 3,6 m i długość 5 m, a w przypadku usytuowania wzdłuż jezdni – długość co najmniej 6 m i szerokość co najmniej 3,6 m, z możliwością jej ograniczenia do 2,3 m w przypadku zapewnienia możliwości korzystania z przylegającego dojścia lub ciągu pieszo-jezdnego.

¹⁴ Ustawa z dnia 30 kwietnia 2010 r. o instytucjach badawczych, Dz. U. z 2016 r., poz. 371.

3. Miejsca do gromadzenia odpadów stałych przy budynkach wielorodzinnych powinny być dostępne dla osób niepełnosprawnych.

4. W zespole budynków wielorodzinnych objętych jednym pozwoleniem na budowę należy, stosownie do potrzeb użytkowych, przewidzieć place zabaw dla dzieci najmłodszych i miejsca rekreacyjne dostępne dla osób starszych i niepełnosprawnych, przy czym co najmniej 30% tej powierzchni powinno znajdować się na terenie biologicznie czynnym, jeżeli nie jest to ustalone inaczej w decyzji o warunkach zabudowy i zagospodarowaniu terenu.

5. Bramy i furtki w ogrodzeniu nie mogą otwierać się na zewnątrz działki i mieć progów utrudniających wjazd osób niepełnosprawnych na wózkach inwalidzkich.

6. Budynek średniowysoki i wyższy – budynek użyteczności publicznej, budynek mieszkalny, budynek zamieszkania zbiorowego, z wyłączeniem budynku koszarowego, a także inny budynek, w którym co najmniej jedna kondygnacja z pomieszczeniami przeznaczonymi na pobyt więcej niż 50 osób znajduje się powyżej 12 m ponad poziomem terenu, oraz dwukondygnacyjny i wyższy budynek opieki zdrowotnej i opieki społecznej należy wyposażać w windy osobowe¹⁵.

Tak pojmowane projektowanie przestrzeni to projektowanie integralne lub uniwersalne, które opiera się na założeniu, że środowisko musi być tak urządzone, aby wszyscy mogli korzystać z niego w najbardziej swobodny i samodzielny sposób. W takim projektowaniu uwzględnia się potrzeby wszystkich użytkowników, bez względu na ich możliwości psychiczne i fizyczne. Najlepiej, jeśli dostosowywanie do potrzeb jest brane pod uwagę już w fazie projektowania budynku czy przestrzeni, a nie stanowi jedynie efektu późniejszego uzupełnienia czy przebudowy. Ważne jest także, aby mieć świadomość, jak różne powinno być projektowanie przestrzeni indywidualnej i publicznej. Przestrzeń publiczna musi być dostosowana do anonimowego odbiorcy i proponować rozwiązanie graniczne dla wszystkich, podczas gdy przestrzenie indywidualne muszą mieć w swoją koncepcję wpisana zdolność szybkiej i taniej adaptacji do indywidualnych i zmiennych potrzeb użytkownika¹⁶.

Dostępność przestrzeni w procedurach przetargowych

Narzędziem do egzekwowania nieprzezwyciężania praw niepełnosprawnych przez podmioty realizujące inwestycje miejskie są umowy i procedury przetargowe, które powinny zawierać przepisy o kreatywnym zastosowaniu udogodnień dla osób niepełnosprawnych. W 2006 r. w ramach projektu Unii Europejskiej wydano publikację *Budownictwo dla wszystkich – Dobre intencje nie wystarczą*¹⁷ jako przewodnik do wprowadzania dostępności w budownictwie poprzez zamówienia publiczne. Głównym celem projektu *Budownictwo dla wszystkich* jest obudzenie świadomości dotyczącej dostępności środowiska przestrzennego oraz udzielenie praktycznych wskazówek dla osób przygotowujących zamówienia publiczne związane z pracami projektowymi i budowlanymi w zgodzie z dyrektywami Unii Europejskiej doty-

¹⁵ Rozporządzenie Ministra Infrastruktury z dnia 12 kwietnia 2002 r. w sprawie warunków technicznych, jakim powinny odpowiadać budynki i ich usytuowanie, Dz. U. z 2015 r., poz. 1422.

¹⁶ M. Zrałek, *Bariery życiowe niepełnosprawnych ze szczególnym uwzględnieniem barier architektonicznych* [w:] *Niepełnosprawni w środowisku społecznym*, red. L. Frąckiewicz, Akademia Ekonomiczna Katowice 1999, s. 77–78.

¹⁷ *Budownictwo dla wszystkich – Dobre intencje nie wystarczą. Przewodnik do wprowadzenia dostępności w budownictwie poprzez zamówienia publiczne*, Komisja Europejska 2016.

czącymi zamówień publicznych¹⁸. Dyrektywy te tworzą ramy dla instytucji zamawiających do promowania pełnej dostępności środowiska przestrzennego dla wszystkich, a przede wszystkim osób niepełnosprawnych, dla osób w podeszłym wieku i innych, którzy mają czasowe ograniczenie mobilności¹⁹.

W celu zrealizowania „budownictwa dla wszystkich” należy uwzględnić główne trzy obszary zainteresowania: na poprawne eliminacje barier w istniejących obiektach, sprawy związane z prowadzeniem zmian oraz na sprawy związane z nową budową. Kryteria dostępności mogą być wprowadzone jako specyfikacje techniczne lub jako warunki realizacji zamówienia w procedurach przetargowych, zarówno tych, w których kryterium jest najwyższa cena, jak i tych najbardziej korzystnych ekonomicznie. Jednakże kryteria dostępności jako kryteria udzielenia zamówień mogą być brane pod uwagę jedynie w przetargach, gdzie podstawą jest oferta najbardziej korzystna ekonomicznie, i fakt ten należy zasygnalizować w momencie ogłoszenia zamówienia²⁰.

Zakończenie

Przestrzeń publiczna, będąc miejscem spotkań i interakcji mieszkańców, gdzie nawiązywane są kontakty społeczne wszystkich mieszkańców, powinna być pod szczególną opieką władz samorządowych. Aby przestrzeń dobrze służyła rozwojowi lokalnej społeczności, musi być przyjazna wszystkim, czyli dostępna dla każdego, bez względu na jego sprawność ruchową lub poznawczą. Taka przestrzeń jest konieczna do zapewnienia pełnej integracji pomiędzy jej użytkownikami. Dostępna przestrzeń publiczna służy zacieśnianiu się więzi międzyludzkich i rozwojowi społeczeństwa obywatelskiego. W tworzeniu przestrzeni przyjaznej wszystkim mieszkańcom i odwiedzającym miejscowość turystom – służy wdrażanie odpowiednich standardów projektowych opartych na ideach projektowania dla wszystkich²¹. Wdrożenie standardów uzależnione jest od zrozumienia potrzeb i możliwości osób niepełnosprawnych przez projektantów, architektów oraz wszystkich decydentów zarządzających przestrzenią. Niebagatelną rolę odgrywa tutaj samorząd lokalny, który poprzez swoją politykę może wpływać na świadomość problemu niepełnosprawności wśród swoich mieszkańców i kreować takie działania, które będą sprzyjały tworzeniu dostępnej przestrzeni publicznej. Posiadając mechanizmy prawne, samorząd może promować takie rozwiązania, które będą prowadzić docelowo do większej aktywności wszystkich mieszkańców, w tym również osób niepełnosprawnych. Do tego celu można wykorzystać odpowiednie regulacje w umowach i specyfikacjach przetargowych, aby „wymuszać” na podmiotach współpracujących z samorządem stosowanie zasad projektowania dla wszystkich. Realizacja zapisów umów powinna

¹⁸ Dyrektywa Parlamentu Europejskiego oraz Rady Europejskiej z dnia 31 marca 2004 r., 2004/18/EC; dyrektywa Parlamentu Rady Europy oraz Rady Europejskiej z dnia 31 marca 2004 r., 2004/17/EC.

¹⁹ Urząd Miasta Gdyni, *Budownictwo dla wszystkich. Równorzędne dostępności środowiska przestrzennego i infrastruktury publicznej dla wszystkich*, Gdynia 2006, s. 24.

²⁰ Ibidem, s. 26.

²¹ W. Wysocki, *Kształtowanie przestrzeni dostępnej jako element bezpieczeństwa i integracji osób niepełnosprawnych*, Konferencja Naukowa Przestrzeń Bezpieczna – urbanistyczne i architektoniczne uwarunkowania kształtowania przestrzeni miejskiej dla zwiększenia bezpieczeństwa mieszkańców, Politechnika Krakowska, Kraków 2005 r.

być monitorowana, a uchybienia w zakresie dostępności powinny być usuwane lub podlegać stosownym karom wynikającym z umów. Jedynie konsekwentna realizacja zapisów umów i warunków przetargowych może prowadzić do równego dostępu do przestrzeni i usług publicznych. Należy zdać sobie sprawę, że dostępna przestrzeń publiczna zwiększa jakość życia wszystkich mieszkańców, nie tylko tych, którzy są niepełnosprawni. Miejscowości, które są dostępne dla osób z niepełnosprawnością, stają się atrakcyjne dla ludzi starszych, którzy z chęcią osiedlają się w takich miejscowościach. Miasta i wsie z atrakcjami turystycznymi, które spełniają warunki dostępności, są chętnie odwiedzane przez turystów, szczególnie przez seniorów i rodziny z małymi dziećmi. W miastach bez barier lepiej wykorzystuje się potencjał jego mieszkańców, a sami mieszkańcy czują się w nich bezpiecznie. To również daje wiele możliwości na rozwój gospodarczy regionu.

Literatura

- Plan Działań Rady Europy w celu promocji praw i pełnego uczestnictwa osób niepełnosprawnych w społeczeństwie: podnoszenie jakości życia osób niepełnosprawnych w Europie na lata 2006–2015, przyjęty w dniu 5 kwietnia 2006 r. przez Komitet Ministrów Rady Europy przyjął – Zalecenie nr Rec(2006)5.
- Rzecznik Praw Obywatelskich, *Dostępność infrastruktury publicznej dla osób z niepełnosprawnością. Analiza i zalecenia* [w:] *Zasada Równego Traktowania. Prawo i praktyka*, Warszawa 2011.
- The Madrid Declaration “Nondiscrimination plus positive action results in social inclusion”*, Europejski Kongres na rzecz Osób Niepełnosprawnych, Madryt 20–24 marca 2002 r., <http://www.niepelnosprawni.pl/ledge/x/1878>.
- Urząd Miasta Gdyni, *Budownictwo dla wszystkich. Równorzędne dostępności środowiska przestrzennego i infrastruktury publicznej dla wszystkich*, Gdynia 2006.
- Wysocki M., *Dostępna przestrzeń publiczna. Samorząd równych szans*, Kraków 2009.
- Wysocki M., *Kształtowanie przestrzeni dostępnej jako element bezpieczeństwa i integracji osób niepełnosprawnych. Konferencja Naukowa Przestrzeń Bezpieczna – urbanistyczne i architektoniczne uwarunkowania kształtowania przestrzeni miejskiej dla zwiększenia bezpieczeństwa mieszkańców*, Politechnika Krakowska, Kraków 2005.
- Zrałek M., *Bariery życiowe niepełnosprawnych ze szczególnym uwzględnieniem barier architektonicznych* [w:] *Niepełnosprawni w środowisku społecznym*, red. L. Frąckiewicz, Akademia Ekonomiczna, Katowice 1999.

Źródła prawa

- Dyrektywa Parlamentu Rady Europy oraz Rady Europejskiej z dnia 31 marca 2004 r., 2004/17/EC.
- Dyrektywa Parlamentu Europejskiego oraz Rady Europejskiej z dnia 31 marca 2004 r., 2004/18/EC.
- Karta Praw Osób Niepełnosprawnych z dnia 1 sierpnia 1997 r., M.P. z 1997 r. Nr 50, poz. 475.

- Rezolucja Organizacji Narodów Zjednoczonych nr 37/53 z dnia 3 grudnia 1982 r. Standardowe Zasady ONZ (Standardowe Zasady Wyrównywania Szans Osób Niepełnosprawnych).
- Rezolucja Organizacji Narodów Zjednoczonych nr 48/96 z dnia 20 grudnia 1993 r. Konwencja o Prawach Osób Niepełnosprawnych.
- Rezolucja Organizacji Narodów Zjednoczonych nr 61/106 z dnia 13 grudnia 2006 r.
- Rozporządzenie Ministra Infrastruktury z dnia 12 kwietnia 2002 r. w sprawie warunków technicznych, jakim powinny odpowiadać budynki i ich usytuowanie, Dz. U. z 2015 r., poz. 1422)
- Rozporządzenie Ministra Transportu i Gospodarki Morskiej z dnia 2 marca 1999 r. w sprawie warunków technicznych, jakim powinny odpowiadać drogi publiczne i ich usytuowanie, Dz. U. z 2006 r., poz. 124.
- Ustawa z dnia 25 lipiec 1985 r. o jednostkach badawczo-rozwojowych, T. j. Dz. U. z 2002 r. Nr 75, poz. 690 z późn. zm.
- Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. prawo budowlane, Dz. U. z 2016, poz. 290.
- Ustawa z dnia 2 kwietnia 1997 r. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej, t. j. Dz. U. z 1997 r. Nr 78, poz. 483.
- Ustawa z dnia 30 kwietnia 2010 r. o instytucjach badawczych, Dz. U. 2016 r., poz. 371.

SUMMARY

Karolina Muzyczka

Architectural barriers in construction law

People with disabilities may still encounter many barriers, both of architectural and social character, which make it difficult for them to function properly. Disabled people in wheelchairs still face many difficulties, and so do people who are blind or deaf. For many disabled people, every day is a challenge against which they must stand up to be able to function normally and join actively in the mainstream of ordinary life. It often happens that these barriers prevent them from participating actively in public life and meeting their friends or make exercising of their rights more difficult for them. People with disabilities are often discouraged by numerous difficulties and they withdraw from life, spending most of their time at home. Ordinary activities become problematic for people with disabilities. Obstacles in the form of barriers (architectural and others), encountered by them on a daily basis, disorganize their lives and block them access to independence and stand in their way to a fulfilling life.

Key words: architectural barriers, disabilities, social policy, housing for all, public utility.

Data wpływu artykułu: 21.08.2016 r.

Data akceptacji artykułu: 24.01.2017 r.